

Moksleivių darbų konkursui

Rašinys „Palyginimai M. Katiliškio romano „Miškais ateina rudo“ veikėjų paveiksluose“

Autorė: Erika Melytė, 8b kl.

Darbo vadovė: lietuvių kalbos vyr. mokytoja Aušra Lukšaitė – Lapinskienė

Žagarės vidurinė mokykla

Kęstučio g. 1

Žagarė

Joniškio rajonas

2006 m. birželio mėn.

PALYGINIMAI M. KATILIŠKIO ROMANO „MIŠKAIS ATEINA RUDUO“ VEIKĖJŲ PAVEIKSLUOSE

Marius Katiliškis – vienas įdomiausių Šiaurės Lietuvos rašytojų, kurio novelių ir romanų kalba stebina neišsenkančiais kalbos lobiais. Sodrus, vaizdingas kūrėjo žodis padeda sukurti ir įsimintinus veikėjų paveikslus, ir gamtos vaizdus, ir herojų dialogus. Pats M. Katiliškis, paklaustas apie savo kalbos grožį, yra sakęs: „Kaip susikrovė žodžio sodrumas? Nežinau. Greičiausiai kalta mano prigimtis. Būdamas prakeiktai negabus svetimoms kalboms, turiu neužmiršti savosios.“ Šio rašytojo kalba – išskirtinė jo kūrinų ypatybė. M. Katiliškis vartoja vaizdingus, bet jau primirštus lietuviškus žodžius, kuria įdomius ir įtaigius palyginimus, taip tarsi parodydamas, kad lietuvių kalboje slypi itin daug galimybių. Šio rašinio tikslas – aptarti palyginimus, vartojamus kuriant veikėjų paveikslus.

Kas gi yra palyginimas? Meninis palyginimas – tai daikto, veiksmo, ypatybės, žmogaus ekspresyvus nusakymas sugretinant su kitu reiškiniu, turinčiu bendrą (realų ar tariamą) požymį. Vaizdinių kalbos išraiškos arsenale palyginimas užima centrinę vietą. Meniniame palyginime glūdi vaizdinga, neretai perkeltinė, reikšmė, jis vartojamas siekiant sukurti ryškesnį aprašomo daikto vaizdą arba tą daiktą emociškai įvertinti. Tuo vadovaujasi ir romano autorius. Pagrindinė palyginimo išraiška yra dvinarė forma su lyginamaisiais jungtukais; M. Katiliškis dažniausiai vartoja jungtukus tarsi, lyg, kaip. Ši meninė stilistinė priemonė padeda sukurti spalvingus ir įsimintinus veikėjų paveikslus.

Pagrindinis romano veikėjas – Tilius, apie kurį sukasi kaimo gyvenimo įvykiai, kitų herojų sprendimai, Agnės, Monikos meilės dramos. Nuo šio jauno vyro, atsidūrusio atokiame kaime, kur teka savitas gyvenimas, dirbančio miškakirčiu, prasideda romano istorija. Jo paveikslą rašytojas piešia pasitelkdamas įdomius ir savitus palyginimus. Kartais šmaikštūs, kartais rimti jie kuria patrauklų veikėjo paveikslą. Tilius – įdomus ir savitas žmogus. Jis stiprus, gyvenimo užgrūdintas, nebijantis sunkaus darbo, prie kurio įprato nuo pat vaikystės, kai mirus tėvui turėjo pasirūpinti jaunesniais broliais, seserimis ir mama: „(...) kišo Tilius savo letenas lyg neklaidingą įrodymą savo šuniškos buities“; „Toks vyras. išsidykinėjęs kaip jautis“, gana stačiokiškas („Tilius susikeikė bjauriai ir garsiai, lyg vėl būtų suirusios jo naginės“; „Bet Tilius neleido nė prasižioti, dėdamas lyg sniego gniūžte stačiai į snukį(...“), tačiau kartu tai ir jautrus žmogus, gebantis nuoširdžiai mylėti („Tiliaus širdis tirpo kaip lajinė žvakė“; „Jis grobstė rankomis trupinius, žarstė juos, jų menkus likučius, ir jie, tačiau tarsi lašai iš kvapnaus medaus korio, kritę vandens stiklinėn, jį nudažė savo spalva ir žėrėjo.“; „Toks milžinas ir stiprus, jog kalnus galėjo versti, ir tačiau bejėgis, tvirtom rankom tegalįs apglėbti jos liemenį ir sugniaužęs laikyti jos rankas.“), pasiryžęs ginti savo mylimąją („Ir dar jis padaužys, dievaži, reikalui esant, taip padaužys, jog tyrelio kipšas nešis užsimerkęs.“). Jaunuolis sutinka Agnę – tyrą, vaikišką ir nuoširdžią – miškų apsuptyje ir ją pamilsta. Jis pasiryžęs ją ginti nuo bet ko, kas tik bandys mergaitę skriausti. Užstodamas savo mylimąją Tilius prisidaro sau nemalomumų, dėl kurių tenka atsisakyti taip ilgai puoselėtos svajonės užimti valdišką tarnybą. Itin daug palyginimų autorius skiria herojaus dvasinei būsenai nusakyti, ši meninė priemonė padeda atskleisti, kas dedasi veikėjo sieloje, kokie jausmai jį valdo. Nemažai palyginimų apibūdina gana prieštaringus jausmus, besigrumiančius Tiliaus širdyje. Sumaištis jaunuolio gyvenime įneša ne tik nemalonumai su policija, bet ir staigi, pražūtinga meilė Monikai, savo šeimininkei. Pasiduodamas šios moters vilionėms, jis supranta išduodas Agnę, tačiau nepajėgia elgtis kitaip. Apskritai reikia pastebėti, jog Tilius yra gana pasyvus, jo gyvenimą labiau įtakoja kiti žmonės, jis pats aktyviai keisti ką nors nesiryžta („Tilius sutiko su viskuo, ką jam pasiūlė, numodamas ranka. Lyg tai, ką darė, tebuvo tik pramogai ir išsiblaškymui.“; „Tilius nuleido galvą, lyg nuolankiai sutikdamas su visom jį užgriuvusiom bėdom.“; „Tilius manė, jog šiuo metu jam būtų geriau susitraukus ir susirietus kaip žirnių kirmėlaitei ankšties kamputyje.“). Daug intensyvesni jaunuolio jausmai ir išgyvenimai, kurių jis atvirai nerodo. Atskleisti veikėjo dvasinius išgyvenimus padeda palyginimai, liudijantys apie nerimą, abejones, vidinę sumaištį ir panašius jausmus: „(...)lyg sūriu apsirijusi varna nusikvatojo Tilius.“; „Giliai, lyg atviron žaizdon subirusius šapus, kurie druskos gaižumu ėda ir graužia, pajuto tai ir siekėsi pirštais užgriebti ir išmėtyti.“; „Ašaka įsirėmė jo gerklėje ir niūriu, juodu, bekraščiu kaip tyrelis rudens vakarą beviltiškumu užliejo krūtinę.“; „Petras ir Tilius, tartum į jungą sukinkyti jaučiai (...“; „Jį žudė klaikios mintys, ūmai nukeldamos į naktų glūdumas, kaip juodą mišką, kur nieko regimo, nieko apčiuopiamo toje tamsybėje.“; „Apgrabinėjo pilną kaip akį stiklą ir gėrė gurkšniais, tartum, sieros rūgštį, plikindamas gerklę, krūtinę, širdį.“; „Tilius nudelbė akis, lyg kažką negera prisiminęs.“;

„Krūtinė sugniužo, lyg būtų kas orą ištraukęs iš plaučių, ir pečiai pasidavė pirmyn.“; „Kaip krintosi, pavirtęs ant lovos tuščiame kazemate, suremtas graudulio ir nevilties, lyg amžiams būtų pasmerktas tarp mūrų, akmeninės aikštės ir geležinės drausmės.“; „O Tilius klimpo svajonėse lyg sužiedėjusiame sniege.“; „Jo mintys buvo keistai susipynusios ir sukosi įvijai, vienodais tarpais nutoldamos ir sugriždamos kaip virvė, kurios vienas pluoštas turėjo kitą storį ir spalvą.“; „Kas buvo sudavęs smūgį jo gaižiam nerimui, jį laikusiam įtemptą tartum jauną karštakraujį arklį laužtukais, nervingai virpančiomis šnervėmis ir šonais, kas akimirka pasiruošusiais aštriam pentinų brūkšniui?“; „Ėmė iš vienos krūvos ir mėtė į kitą, lyg rūšiuotojas prekių, per savo pirštus perleisdamas ir atiduodamas vartotojui.“; „Jis išblyško kaip laikraščio skiautė, numesta pašaly.“; „Jis vėl kaleno dantimis ir visomis išgalėmis tramdė smaugiantį niršulį lyg graudulio ašarą, atkylančią iš vidaus ir iširemiančią gomury.“; „Tiliaus žiaunos krutėjo griekšėdamos, lyg jis būtų kramtęs žvyro saują.“; „(...)Tilius giliai įkvėpė oro ir leido jį pamažele, tartum pasinėres po vandeniu.“; „Lyg geležis iš žaizdro, kritusi užančio, degino jį geismo ugnis, karštu garu užėmusi kvapą, pakirtusi kojas ir po to likusi juoduoti tamsia, gilia duobe.“; „Kažin kas jį graužė, kas įsimetė užantin ir smukdė nuotaiką, Lyg kojas būtų spaudęs perdžiūvęs apavas, lyg šlapių rūbų erzinantis prisilietimas.“; „Tilius nesusivokė, ar jis rimtai, ar juokiasi iš savęs piktu, gaižiu kaip sieros rūgštis juoku.“; „Po kieta, sudirbta oda ji pajuto jo kraują, lyg jis būtų aptaškęs jos veidą ir pasilikęs sūrius skoniu ir nenutrinamai, visam laikui.“; „Jis ėjo ten nedrąsiai, lyg prasikaltėlis ir išdavikas.“; „Ir dar tebegrimzdo lyg sunkus akmuo į skystą liūną.“; „Jis juokėsi lyg žiovaujantis arklis, atverdama pilnus nasrus arkliškai stiprių ir stambių dantų.“; „Jis brido lyg į rūką, Jis skendo naktin, lyg upės sietuvon.“; „Ir tolinosi su kiekvienu žingsniu, tartum atsisveikinęs amžiams.“; „Kaip kurtis pačiam kiemo vidury, bet kada galys pakelti sumintą velėną.“; „Jis buvo toji kinivarpa, įsiverpusi į pačią medžio šerdį ir ėdanti, ėdanti.“; „Jis kniostelėto galva, lyg ūmai prisiminęs atidėtą šalin ir visai užmirštą svarbų pažadą, betgi nenustojantį savo reikšmės ir galios.“; „Tilius pasišiaušęs ir taip atšiaurus, lyg pavydėtų.“; „Tiliui šaukštas pradėjo painiotis tarp dantų, lyg ji būtų skaičiusi jo kašnius.“; „Jis vilgė gomurį, žodžiai velėsi lyg pakulos burnoje, ir jis springo, negalėdamas jų nė ištarti, nė nuryti.“; „Jis stovėjo kiemo viduryje lyg turgavietėje neparduotas ir apleistas daiktas, betgi sekamas šimtų akių iš visų aplinkinių langų.“; „Ir nuo to jam linksmau pasidarė, tartum sužadinus menkutę vilties kibirkštėlę.“;

Taigi palyginimai labai įvairūs ir spalvingi. Jų semantika susijusi su kaimo žmogaus aplinka. Vienas palyginimo dėmuo yra Tilius, jo išvaizdos detalės, emocijos, jausmų kaita, o antrasis – gyvūnai, gamtos detalės, daiktai, naudojami valstiečio butyje. Dažnai kartojami palyginimai, susiję su druskos, kraujo, šuns, geležies, arklio ir kitomis semantikos grupėmis. Šiuose palyginimuose galima pajusti XX amžiaus pradžios lietuviško kaimo dvasią, jie atspindi to meto žmonių gyvenimo aplinką, svarbiausias būties ir buities detales. Romano autorius čia vartoja ir šmaikščią, komišką, ir tiesmuką, kasdienę kalbą. O nuo kalbos labai priklauso kuriamo veikėjo charakteris. Kai kurie palyginimai gana ilgi, sudaryti iš kelių dėmenų, todėl jie kuria lėtos slinkties įspūdį, leidžia mėgautis kalbos grožiu, neskubindami romano įvykių.

Kita ryški, savita ir labai svarbi romano veikėja – Agnė. Agnė – viena pagrindinių romano veikėjų, dalyvaujanti svarbiausiuose įvykiuose, pakeičianti Tiliaus gyvenimą, sukurianti ypatingą atmosferą. Ši mergaitė susijusi su Tiliumi, jie įsimyli vienas kitą, abu patiria pirmąją meilę. Agnė gyvena Basiuliškių vienkiemyje, netoli Virsnių. Gyvena pas motiną ir padeda jai su seserimi tvarkyti krautuvejė, kur, beje, susipažįsta su Tiliumi. Mergina pamilsta vaikną, trokšta su juo būti, bet likimas ir kiti žmonės nusprendžia kitaip – Agnę palieka mylimasis, ją išskaudindamas, priversdamas apsispręsti ir palikti namus. Agnė, išgyvenusi pirmąją meilę ir nusivylimą, tampa moterimi, tačiau nors ir patyrusi skaudžius likimo smūgius, mergina lieka ištikima sau. Agnė – pati įdomiausia romano herojė, „užauganti“ skaitytojo akyse, iš nekaltos ir nepažįstančios blogio mergaitės virstanti santūria moterimi („Tarp vakar dienos išvedusi tiesią liniją tartum žaidimuose su draugėmis (...).“ M. Katiliškis švelnios veikėjos paveikslą kuria taip pat pasitelkdamas palyginimus: „(...) kraipė šviesią galvutę Agnė, lyg ožka, skabydama jurginus per tvorą.“; „Gyvai kaip niekad sušvito Agnės šilkiniai plaukai.“; „Melsvame žaibo mirksnyje tartum iš nebūties išnirdavo jos veidas nubrėžtomis blakstienomis, praviromis lūpomis ir sukastais dantimis, lyg ji būtų stengusis sulaikyti niekad neištartą žodį, dabar jau vis tiek nustojusį savo reikšmės.“; „Kur prasidėjo gyvenimas kaip ugninės saulės kamuolys, skriejantis vis aukščiau ir aukščiau.“; „Kas tau, ko nemiegi, ko šniurksi nosimi, lyg krienus brazduodama?“; „Ek, tu kaip erškėtrožė.“; „(...)ji staiga pakėlė akis ir įsispyrusi žiūrėjo į jo veidą, lyg siekdama pati tiesiogiai sugauti jo žodžių tiesą ir pasisavinti ją sau.“; „Ir žiūrėjo taip, lyg matytų žmogų, smaugiantį kitą.“;

Romano autorius itin gražiai sukuria Agnės ir gamtos paraleles, kurios tik dar labiau atskleidžia mergaitės žavesį. M. Katiliškis nuolat pabrėžia Agnės jaunystę, todėl nenuostabu, jog apibūdinamas mergaitę vartoja palyginimus ir metaforas, kurių pagrindas – gamtos vaizdai. Agnė – kaip pavasaris, kaip ankstyvas rytas, kaip gėlė. Tai pabrėžia mergaitės jaunystę, jos tyrumą, trapumą ir nekaltumą. Balta pakalnučių spalva, baltas pienės pūkas, žydinti ievos šaka – baltumas lietuvių kultūroje siejamas su tyrumu, nekaltumu. Kiek nepaprastų žodžių randa prozininkas kurdamas Agnės portretą. Kiekvienas sakinytis, kiekviena metafora ir palyginimas – tai tarsi poezijos eilutės: „Ji pati savimi buvo pavasaris, pati gražiausia pavasario apraiška, kaip žibuoklė alksnynėlyje, kaip svyrančio ant vandens gluosnio šakelė, tirštai nukibusi geltonomis plyštančių pumpurų spurgomis, į kurią suskrido pirmosios bitės.“; „Jos plaukai išsikedeno migla, ryto spinduliais nurausvintu voratinkliu apraizgė jo akis(...)“; „O Agnė – vaikas, liaunu liemenėliu, gniūžtanti nuo menkiausio apkabinimo. Ji dar tik prasikales daigas, sprogstantis pumpuras, visu grožiu atskleidžias lapelių švelnumą.“; „Ji buvo kaip stirna jauniklė, žadinanti šunų vijikų alkį.“; „Ji buvo pienės pūkas, nuo kvėptelėjimo pakylanti ir nuskrendanti pavėjui.“; „Ir šimtai baltų pakalnučių varpelių skamba Agnės plaukuose, kai ji atmeta galvą grakščiai, kaip temokama tokiuose metuose, išaugus su miško gėlėmis, su pakalnutėmis.“; „Ir Agnės veidas pro juos šypsojosi toks pat jaunas ir traškus, kaip rytas ir tie žiedai, ir svaigus, kaip jų susitelkusi kvaptis.“; „Ta balta kaip palazdė, traški ir linksma kaip vėjas mergiščia.“; „(...)Tu neužmiršai Agnės, tos geltonplaukės purienos. To pūkuoto vieversėlio.“; „Ji buvo graži ir gaiviai švelni kaip aušros užlieta eglės viršūnė.“; „Su savo šypsena, su taja nepalyginama giedra ir pavasario saule akyse.“; „Kaip nuplėšta žydinčios ievos šaka smarkiai šmigojančioje rankoje buvo ji, ta mergaitė.“; „Ten sukosi Agnė kaip verpeto nuplėšta žydinčios pienės galvutė.“; „Su niekuom nepalyginamas pavasario sapnas ji buvo, po kurio pabudus, žemė atrodo kaip saulėje žvarbantis upokšnis su auksiniais dugno akmenaičiais.“; „Kaip šviesi dėmė darganų nuplaktoje žemėje.“; „Agnė, toji gaivi mergytė, auksaplaukis saulės kūdikis, kadaise maža atvežta iš tolimos gimtinės ir užaugusi pamiškėje.“; „Ji buvo kaip beržas pragręžtu kamienu, paliktas vienas pavasario apyaušryje, sula merkiantis žemės pašalą, vėliau prasikalusią žolę ir ant jos besitelkiančius žiedus.“; „Bet ji liko švitėti ir toliau, tartum miško tankmėje seno kelmo pūzras tik pradedant temti ir vėliau, nakčiai išsigalint.“

Taigi romano autorius Agnei aprašyti nešykšti ypač švelnių ir subtilių palyginimų. Agnės ir gamtos paralelės pabrėžia glaudų mergaitės ryšį su gamta. Ji užaugusi miškų apsuptyje, tikras gamtos vaikas, svarbiausi jos gyvenimo įvykiai nutinka būtent gamtoje. Čia Agnė išgyvena pirmosios meilės svaigulį, čia patiria ir skaudų nusivylimo kartelį. Romano autoriaus kuriami palyginimai romantizuoja, išaukština Agnę. Jie priklauso atgimimo, aušros, švelnumo, tyrumo, grožio, pavasario semantikos grupėms. Dažniausiai apibūdinamas Agnę lyginimui M. Katiliškis renkasi augalus (gluosnis, beržas, žibuoklė, pienė ir kt.) ir tik labai retai – gyvūnus (stirna, ožka). Drąsiai galima teigti, jog šios romano veikėjos paveikslas, jam kurti vartojami palyginimai atskleidžia M. Katiliškio talentą (ne tik kaip prozininko, bet ir kaip poeto).

Antroji romano moteris – Monika, jaunoji Petro Doveikos žmona. Jauna ir graži mergina atvyksta į kaimą, pradeda dirbti pieninėje ir jaučiasi labai vieniša. Turbūt todėl ji ir išteka už Doveikos: norėdama išsigelbėti iš vienvės ir darbo, nematydama kito kelio išsivaduoti iš to skurdaus ir nuobodaus gyvenimo. Santykiuose su Doveika Monika gan šalta. Kai pas šį ūkininką ima dirbti Tilius, Monika jį įsimyli ir trokšta būti su juo, nepaisydama Agnės jausmų. Knygos autorius kuria įdomų, paslaptinę moters paveikslą. Monika – visiška priešingybė Agnei, ji rafinuota, savimi besirūpinanti turtingo pagyvenusio ūkininko žmona, galinti turėti viską. Nors Doveika dievina savo jaunąją žmoną, tačiau ji tuo pačiu pasigirti negali. Ji gyvena maitinama vienvės ir ilgesio. Monika kažko laukia, laukia, kas pakeistų jos gyvenimą. Jos laukimas apvainikuojamas – pasirodo Tilius, kuris nesugeba atsispirti šios moters žavesiui. Jeigu kurdamas Agnės portretą rašytojas akcentuoja trapumą, jaunystę, vartoja daug baltos spalvos, tai Monikai apibūdinti pasirenkami visai kitokie įvaizdžiai. Ji vaizduojama tarsi nunokęs vaisius, tarsi gaisras, ugnis, karštis. Monikoje slypi galinga, bet naikinanti jėga. Tokių įvaizdžių vėlgiai padeda sukurti taikliai parinkti palyginimai: „Ji stovėjo kaip šmėkla kokia, įžengusi be garso ir nežinia kodėl.“; „Nors ji ryžosi spaustis ir pasidaryti kaip sužiedėjęs nagas, bet algelė tokia kukli.“; „Juoda miško siena ją buvo apjuosusi kaip kietai, taip negailestingai suveržusi lyg lanku, kad širdis salo ir bėgo šiurpas nugara.“; „Ji skriste nuskrido per kiemą, ir ne kaip moteriškė rimta, ir ne šeimininkė tokio ūkio ir žmona tokio vyro. Tarytum pusmergė, išleista iš eiga, bažnyčion ar pas drauges, ištrūkusi iš ją gnančių akių.“; „Stangūs plaukai, prasiskirdami nuo sprando, dengė jos kaktą ir ausis, kai ji

darbavosi pasilenkusi ir taip rūpestingai, lyg tikra gailėstingoji sesuo.“; „Ir nušvito tarpumiškis aikštė, jai pasirodžius lyg dienos po darganų ir purvynų.“; „(...) mintys krypo į ją – ir taip, tartum ji būtų į vyno stiklinę įvarvinusi dar kelis lašus iš kito butelio, iš vieno tų, matytų indaujoje, nejudinamų, aptrauktų dulkėmis ir slepiančių savyje nuodus, surinktus iš pelkių žolių dar tais laikais, kai vienkiemį valdė Striūnos.“; „Tai vėl kitam kaip žiedas bijūno, kurį anas geistų nusiskinti ir prie širdies prisegti.“; „Jos akys perštėjo lyg išpūstos sauso smėlynų vėjo, lyg išėstos sūraus prakaito.“; „Gaisrą, šėlstantį ir siaubiantį viską pakeliui, apėmusį ją nuo kojų nagų iki galvos plauko, ji tegalėjo užgesinti tokia pat ugnimi.“; „Ji gulėjo paslika nė gyva, nė mirusi. Ji buvo nunokęs vaisius, kritęs nuo šakos į žolę ir laukias, kol kas ateis ir pasiims. Ją galėjo pasiimti bet kas tuo metu, net praeivis valkata.“; „Ji nirto, abiem rankom spausdama krūtis, lyg maldoje ir bejėgiame nuolankume nesulaukianti grubaus ir nieko nepaisančio delno, apglėbiančio ir nusinešančio užuomarštin.“; „Jaunystė netelpa jos kraujuje, ir jis gaivališkai plūsta lyg daina iš miško, ir jis užlieja viską pakeliui ir nustebina kaip daina skurdžią šermenų giesmę.“; „Ji apsikabino ir bučiuodama šnabždėjo žodžius be sąryšio ir tvarkos, tartum užvyta ir ieškodama išsigelbėjimo.“; „Ant kaktos pasidriekė juodų plaukų pluošteliai, sulipę prakaitu, išsipylusiu lyg rasa rytmečio brėkšimoje ant vešlaus pievų atolo.“; „Ji buvo kaip per daug otriškai užgrūdintas plieno gražtas – toji mintis – susidūres su tolygiai kieta medžiaga, kaip medžio šaka, ir todėl staigiai užlūžtantis. Ji buvo mįslė ir migla, užtemdanti sąmonę.“; „Ji metėsi kaip audra ant jo kaklo.“; „Ji atsėlindavo lapės žingsniais ir nepalikusi už savęs pėdsakų. Kaip vėjas, kaip viską pakeliui siaubianti sausra įsiverždavo jo guolin. Ji buvo alkana meilės ir glamonių, ji buvo nepasotinama, tartum perdžiūvusi žemė. Staigūs, trumpi lietūs, kad ir kokio stiprumo, tegalėjo tik paviršių suvilgyti.“; „Ji ėjo dalgio ašmenimis ir basomis kojomis. Ji svyravo ištiestomis rankomis palaikydama pusiausvyrą ant siauro liepto, virš pražūties, virš duobės, kurios dugno jokia akim negalėjai įžvelgti.“; „Ji buvo liepsna, ryjanti sausą kirtimų žolę.“; „Ji buvo moteris, ir iš tokių, kurias galima palyginti su užvilktu pavasariu, su pavėlavusiu augliumi, kurio alkiui ir rajumui nėra vardo ir panašumo aplinkoje.“

Kaip matyti, Monikos ir Agnės palyginimai be galo skiriasi, kaip ir jų paveikslai. Monika siejama su gana pavojingais daiktais ir reiškiniais, kurie neša nelaimę, o gal netgi mirtį: dalgiu, plieno gražtu, sausra, praraja ir pan. Čia randame palyginimus, kuriuose minimi nuodai, migla, pelkė ir pan. Visi šie žodžiai gali būti siejami su tamsia, pavojinga ir sunkiai valdoma žmogaus sąmonės patirtimi. Juk pelkė lietuvių tautosakoje paprastai priskiriama velnių ir raganų sferai (plg. sakmės apie velnią, K. Borutos romanas „Baltaragio malūnas“). Nuodai, migla – taip pat raganų sritis. Juodi plaukai irgi galėtų būti blogio, mirties pranašas. Visi šie įvaizdžiai leidžia geriau suprasti ir paaiškinti Tiliaus nesugebėjimą atsispirti Monikai. Juk jis pats sunkiai suvokia, kas su juo darosi. Nors vis dėlto reikia pažymėti, jog Monika nėra iš esmės bloga. Tačiau ji nepaiso kito žmogaus (Agnės) jausmų, nusižengia dorovės įstatymui ir kartu žengia žingsnį žlugimo link. Meistriškai kuriami palyginimai slepia nemažai galimybių įvairioms šios veikėjos paveikslų interpretacijoms.

Petras Doveika – svarbus, bet ne itin ryškus veikėjas. Tai stambus vyresnio amžiaus kaimo ūkininkas. Susipažinęs su Monika ją pamilsta, nes yra išsiilgęs meilės, palaidojęs pirmąją žmoną, kurios niekada nemylėjo. Bet vedęs šiek tiek nusivilia, mat žmona jam šalta, nenori su juo būti. Doveikai tai nepatinka, bet jis labai ją myli ir dievina. Kai Monika apgaudinėja jį su Tiliumi, jis to nepastebi. Doveika atrodo esąs orus, pasitikintis, pranašesnis už kitus Virsnių gyvetojus, tačiau greitai skaitytojas pamato ir kitą šio žmogaus pusę. Jo pastangos atsigrębti už prabėgusią jaunystę atrodo apgailėtina. Doveikos išdidumui ir naiviam tikėjimui suduodamas negailėstingas smūgis. Jis atėjo į turtingą ūkį gerai apskaičiavęs savo ketinimus, jis kūrė gyvenimą tarsi nesutikdamas kliūčių, tačiau ateina laikas, kai Doveikos gyvenimas susvyruoja: jis pamato apgaule, įtūžta, griebiasi ginklo. Čia prasiveržia Doveikos kerštas ir perdėtas vyriškumas. Kaip kitus veikėjus, taip ir Doveiką, romano autorius apibūdina vartodamas savitus palyginimus, kurie atspindi kitų žmonių požiūrį į šį žmogų, jo paties laikyseną, emocijų slinktį: „Doveika toks jam tesąs ponas, kaip ir Žebrius prie būdos antai ką pririštas.“; „To dar nebuvo, kad pagniužtų kaip pašutintas karklas.“; „Vartos, girgždina lovą ir pūkščia lyg slogučio slegiamas.“; „Doveika aiškino, lango iškirtime stovėdamas, iškilniai ir pilnas valdančiojo didybės ir malonės lyg bajoras tėvūnas savo tarpvarty.“; „Ar jis nebuvo tasai medis, į kurio apdiržusį kamieną sumanus sodininkas įskiepija jauno medelio ūglį?“; „Doveika krūptelėjo ir pasigūžino, tartum pajutęs kažką sėlinant.“; „O tačiau jis nukaito ir, keistu nerimu degdamas, graibėsi apie save, lyg ieškodamas pateisinimo savo smalsumui.“; „Jis vaikščiojo ausis suskliaudęs, irzliai kraupus, lyg veržiamas kietai prisuktos

plunksnos, kuri bet kada galėjo jį išmesti iš vietos kaip žaislinį žiogą.“; „Lyg į kuprą pasimetęs, lyg ir senstelėjęs daugiau.“; „Lyg išėjus iš tamsios jaujos į dienos šviesą, jis mirkčiojo akimis, bet netikėti, kad tai netikra šviesa, kad vien tai jo akių dūmimui, jis negalėjo.“; „Jis galvojo įtemptai ir ieškojo siūlo galo kamuolyje. Kamuolys buvo susiraižgęs, lyg pakliuvęs kačių naguosna.“; „Galva svaigo, ir skausmas prieširdyje lyg kaulėti pirštai sugniaužė ir privertė sudejuoti.“; „Lyg didesnei apjuokai senis savo veidą skuto(...)“; „Bet jis turėjo ko nors griebtis, į ką nors įsikibti, įsikirsti nagais ar dantim ir išsilaikyti lyg audroje prieš sutelktą vėjo šuorą.“; „Net ir antrą kartą, kai, kažkokios jėgos traukiamas, ten užsuko ir jau neberado, net ir tada it kūdikis, supamas palaimingo nežinojimo, nieko neįtarė ir nesusiprotėjo.“; „Jis atsikvėpė paskutinį kartą, įtraukdamas kuo daugiau oro, lyg nerdamas vandenin.“; „Jis alsavo sunkiai, lyg visą kelią būtų bėgęs riščia.“; „Jo ramybė, tik peržengus namų slenkstį, suiro gabalais, pabiro lyg žvyro sauja, atgniaužus konvulsiškai sutrauktą delną.“; „Bet greitai atitoko, lyg į ausį pakuždėtas.“; „Jis rezgė painią mintį. Jis rikiavo išsklidusius daiktus. Jis šlavė juos lyg šluota palaidą kiemo smėlį į krūveles, į didesnes krūvas.“

Kaip iš palyginimų matyti, Petras Doveika – savitas žmogus, truputį primityvus, vyriškas, kerštingas, bet kartu švelnus, besąlygiškai mylintis naująją žmoną, atlaidus jai ir gana išdidus. Tačiau palyginimai liudija ir jo gyvenimo nestabilumą, kuo toliau, tuo labiau Doveika netenka savo reikšmingumo, yra apraizgomas painių minčių, kurios nuodija jo buvimą.

Kiti antraeiliai knygos veikėjai nėra tokie svarbūs, tačiau ir jų paveikslams netrūksta savitų bruožų. Vienas iš labiau įsimenančių romano herojų – Doveikos piemuo luošys Laurynas. Jo gyvenimas bėga pirmiausia Striūnų, o paskui Doveikos namuose. Jis visą gyvenimą praleidžia prie gyvulių ir yra nepakeičiamas darbininkas ūkininko namuose. Šis luošelis gali pasirodyti kvailas, bet jis supranta, kas dedasi aplinkui, kaip keičiasi Tiliaus jausmai, mato Monikos išdavystę. Šis veikėjas pasižymi kandžiu šmaikštumu, įžūlia atvirai reiškiamu nuomone. Kurdamas Lauryno palyginimus, autorius negaili kandžių žodžių, šmaikščių posakių: „Jis sėdėjo ant suolo taip tiesiai, lyg būtų kas mietu pasmeigęs, ir knarkė, sriūbaudamas ilga nosimi.“; „Luošojo koja kažkaip keistai kabėjo ir suposi, perlaužta lyg vežlankis, atsokęs nuo ienos.“; „Jis kaip gaidys, jausdamas vanagą, vieną ausį pakreipęs, pavirtęs viena klausa, pirmyn pasidavęs.“; „Jis šiepėsi lyg erzinas šuva.“; „Senis kniustelėjo galvą, lyg arklys, pajutęs nešamus pavalkus.“; „Tas kniurksantis ant slenksčio sulaužytų kaulų kratinys, kaip raganius miške, prie savo samanų landynės.“; „(...) džiūgavo Laurynas su kažin kokių gaidžių gergždesiu, tartum jo gerklėje būtų įstatytos skardinės plokštės.“; „Krišintis ant slenksčio ir galvą įtraukęs į pečius, ir visas pasidavęs pirmyn, lyg didelė prakaulė varlė, pasiruošusi šuoliui.“; „Tilių pagavo šurpas, matant jo išverstas akis ir besimaizgantį tarp dantų liežuvį tartum šunies, belaižančio prieš gardų karnį.“; „(...) rėkavo Basiuliškių raišius taip narsiai, lyg tikras šauklis turgaus aikštėje, užkeltas ant vežimo apgarsinti didelės naujienos.“; „Bet rankos jo buvo kietos ir vinklios, kaip kadugio šaknys.“

Skaitant palyginimus, kuriuos M. Katiliškis vartoja piešdamas savo herojų paveikslus, reikia pastebėti, jog Laurynui apibūdinti sukurti palyginimai neturi poetinio krūvio. Čia daugiau kasdienybės šiurkštumo, sunkaus ir alsinančio darbo monotonijos. Toks yra Lauryno gyvenimas – be svajonių, be poezijos. Jis vienišas, nemylimas ir piktas. Senasis samdinys lyginamas su arkliu, šunimi, varle, gaidžiu. Visi šie palyginimai sukuria nepatrauklaus, pikto žmogaus paveikslą, nors iš tiesų romano įvykiai parodo, jog Laurynas nėra toks blogas. Jam nepriimtinas Doveikos elgesys, kuriuo šis žmogus kuria sau gerovę. Laurynas supranta ir gerbia savo senąją šeimninę, pirmąją Doveikos žmoną. Juos suartina panašus likimas – abu yra nuskriausti gyvenimo. Luošelio Lauryno paveikslas šiurkštus, realistinis. Palyginimai puikiai atspindi ir veikėjų charakterių įvairovę, ir pasakotojo požiūrį, vertinimą. Jie leidžia pajusti, kieno pusėje yra pasakotojas.

Viską apibendrinant galima teigti, jog M. Katiliškis ne tik meistriškai kuria romano veikėjų charakterius, persipynusius herojų likimus, bet taip pat puikiai sugeba panaudoti gimtosios lietuvių kalbos turtus – tai parodo rašytojo palyginimai. Būtent palyginimų dėka autorius sukuria visiškai skirtingus veikėjų paveikslus. Vieni romano herojai vaizduojami nekasdieniškoje šviesoje (ypač Agnė), kitiems prozininkas renkasi šiurkščią leksiką (pvz., Laurynas). Palyginimų reikšmės labai įvairios, o ta įvairovė kuria įsimintinus paveikslus bei atskleidžia savitą M. Katiliškio kalbos stilių.